

MUIDEN EN DE POORTTOREN

> door Rob Gruben
Rob Gruben is eigenaar van BAAC bv

Het Muiderslot is zonder twijfel het meest tot de verbeelding sprekende kasteel dat Nederland kent: een min of meer vierkante aanleg van ongeveer 32 bij 35 meter met op alle hoeken een uitspringende ronde toren. Ook een zaalbouw tegen de achtermuur en een stevige poorttoren in de voormuur behoren tot het collectieve beeld dat wij van een klassieke vierkante burcht uit de middeleeuwen bezitten. Die zaalbouw is dan nog in de verhouding 1:2 opgedeeld in respectievelijk een ridderzaal en een kemenade. Romantische beschouwingen uit de negentiende eeuw bestempelen die kemenade tot het vertrek waar de vrouwen hun voornaamste onderkomen hadden. Behaaglijk bij het vuurtje van de warme haard konden die dan hun borduursels maken, of wat al niet meer tot de in die tijd redelijk seksistisch op vrouwen geprojecteerde bezigheden behoorde. Het woord kemenade stamt overigens van de vernederlandste samentrekking van de Latijnse woorden *camera caminata*, kamer met stookplaats, maar dat terzijde. Het Muiderslot vormt daarmee zo'n beetje het prototype zoals we ons dat tot op de dag van vandaag voorstellen van een middeleeuws kasteel. Maar helemaal met de waarheid overeenstemmen doet dat natuurlijk niet. Laten we de zaak eens per onderdeel ontleden, te beginnen met de poorttoren. Het heeft er alle schijn van dat die er in eerste aanleg helemaal niet is geweest! Op basis van een klein fragment van een onder de huidige poorttoren doorlopende fundering van de weermuur, vermoeden Jan Kamphuis en ik namelijk dat de oudste fase van het kasteel slechts voorzien was van een eenvoudige poortopening in de weermuur. Dus gewoon een simpele doorgang onder een ronde of spitse ontlastingsboog in een verder gesloten en van kantelen voorziene muur. Ook in het enkele decennia latere kasteel van Helmond treffen we een dergelijke opzet aan. Van een echte poorttoren is bij het Muiderslot in de vroegste fase dus geen sprake. Verder hebben Jan Kamphuis en André Viersen kunnen aantonen dat de zaalvleugel tegen de westmuur – met die zo romantische ridderzaal en kemenade – pas in een latere fase tot stand is gekomen. Ook die zaalbouw maakte

dus geen onderdeel uit van de allereerste plannen van Floris V of diens bouwmeester. Een bouwnaad in de vorm van een staande tand suggereert zelfs dat kemenade en ridderzaal in twee fasen ná elkaar zijn gebouwd. Hoe het ook zij, de oorspronkelijke aanleg zónder zaalbouw en poorttoren mogen we zo rond 1285 dateren, al laat kroniekschrijver Melis Stoke ruimte voor de aanname dat er toen mogelijk al een oudere bouwmassa aanwezig was. Zowel de poorttoren als de zaalbouw worden vermoedelijk pas in 1370 toegevoegd, wanneer het kasteel na een verwoesting vrijwel geheel wordt herbouwd onder Albrecht van Beieren. De poorttoren die daarbij tot stand kwam kreeg slechts een ondiepe bakstenen fundering en zal derhalve een houten op- of bovenbouw hebben bezeten, mogelijk van vakwerk en waarschijnlijk voorzien van uitgebouwde mezekouwen. Duitse studies en miniatuurboeken tonen ons legio contemporaine voorbeelden van torens en vleugels met een houten op- of bovenbouw. Daarbij wordt zelfs onderscheid gemaakt tussen houten opbouwen met een militaire functie, en houten opbouwen met een woonfunctie! We kunnen ons daar ook te Muiden wel iets bij voorstellen. Helaas laat zich een en ander tegenwoordig niet meer door bouwsporen controleren en moeten we genoeg nemen met een uit 1471 daterende vermelding in de bouwrekeningen. Daarin is namelijk sprake van die houten poorttoren. Best wel laat eigenlijk, gezien de potentie die het vuurgeschut in die tijd al bezat. Hoe dan ook, die houten poortopbouw zou maximaal 100 jaar oud zijn geweest op het moment dat er in de rekeningen van 1471 sprake van is. En dat is dan weer een redelijk lange levensduur voor houten kasteelonderdelen, waar ik achter kwam toen ik bezig was met een artikel over dat onderwerp. We zouden er nog veel meer over kunnen zeggen, bijvoorbeeld over hoe men toen aankeek tegen de weerbaarheid van dergelijke houten bouwsels, of de brandwerendheid ervan. Zeker heel interessant, maar dat bewaar ik voor een van de volgende columns. ■